

I NAGRODA

TECLA SP. Z O.O.

53-309 WROCŁAW, UL. DASZYŃSKIEGO 3/6

ANNA OTLIK PRACOWNIA PROJEKTOWA

53-508 WROCŁAW, UL. KOLEJOWA 37/12

Zespół autorski w składzie:

Bartłomiej Świąś, Anna Otlík, Dagmara Żelazny

UZASADNIENIE:

I Nagrodę w wysokości 50 tys. zł i prawo do negocjacji w trybie zamówienia z wolnej ręki w celu wykonania usługi, przyznano za przedstawienie kompleksowej kreacji Rynku jako atrakcyjnej przestrzeni publicznej, adresowanej do różnych grup mieszkańców, przyjezdnych i turystów. Projekt oparto o wnikliwe i przekonujące analizy historyczne, funkcjonalne i widokowe. Za cenne w pracy uznano wyznaczenie stref funkcjonalnych w przestrzeni Rynku, znajdujące odzwierciedlenie w rysunku posadzki nawiązującym do historycznego układu. Również operowanie zróżnicowaną zielenią, będącą parafrazą historycznego założenia stanowi o wartości pracy. Dodatkowym walorem jest propozycja organizacji ogródków przydomowych, stanowiących bufor pomiędzy zabudową mieszkaniową a Placem Dominikańskim. W pracy w najpełniejszy sposób wskazano system kształtowania i organizacji małej architektury, jak również detalu urbanistycznego.

OPIS AUTORSKI:

Uwarunkowania

Racibórz jako miasto z bogatą historią, znane jest z wielu dobrze zachowanych, cennych zabytków. Mimo iż część budynków stanowią powojenne bloki, można poczuć dawnego ducha miasta dzięki urbanistyce oraz skali obiektów. Po widocznych zmianach w organizacji ruchu i wyznaczeniu stref deptaków pieszych, kolejnym pożądanym krokiem jest wprowadzenie w ścisłym centrum miasta NBS, czyli rozwiązań opartych na naturze, odpowiadając na zagrożenia związane ze zmianą klimatu. Szczątkowa zieleń oraz szczelne nawierzchnie, zgodnie ze światowymi trendami zastąpione powinny być efektywnym systemem błękitno-zielonej infrastruktury, zieleń łączona w korytarze ekologiczne, a place odbetonowywane na rzecz retencji wody opadowej.

Rynek w obecnej formie organizowany jest wokół centralnie zlokalizowanej ważnej dominanty, którą stanowi kolumna maryjna. Po układzie dawnych ulic i placu rynku praktycznie nie ma śladu, gdyż zastana posadzka mocno modyfikuje jego oryginalny kształt i proporcje. W nawierzchni niepotrzebnie podkreślane są elementy wyposażenia i techniczne: takie jak studzienki i kosze czy latarnie. Pierwotne założenia mocno się rozmyły w mnogości wątków widocznych w posadzce i odmiennej estetyce zastosowanego wyposażenia (kosze, latarnie, donice itp.). Brakuje hierarchii i jasnego wytyczenia stref pod konkretnego użytkownika. Rozległy plac wydaje się być za duży w stosunku do występujących funkcji, przez co gospodarowany jest w sposób bardzo spontaniczny. Widoczne jest mieszanie się nie do końca pasujących do siebie stref użytkowych (duże kosze przy samej kolumnie, wejścia do klatek bezpośrednio z pl. Dominikańskiego przy kościele itp.).

Widoczne jest silne zabrukowanie nawierzchni i odczuwalny jest brak zieleni, szczególnie wysokiej. Brakuje spójnego języka estetycznego łączącego przede wszystkim formy gospodarowane przez samodzielne podmioty (np. ogródki gastronomiczne, obiekty handlu).

Idea

Główną ideą projektu jest przywrócenie charakterystycznego owalu w centralnej części rynku oraz nawiązanie do historycznej rorkastli z pokazaniem trasy dawnego wodociągu. Elementy te przywrócone są w formie i funkcji, wpisującej się w trendy wprowadzania błękitno-zielonej infrastruktury w tkankę miejską. Użyte są do tego specjalnie dobrane nawierzchnie oraz wyprofilowana posadzka kierująca wodę w stronę drzew i zieleńców. Wprowadzenie pompy wodnej w miejscu dawnej rorkastli, nawiązuje nie tylko do historii, ale też stanowi nową atrakcję. Osiowo ułożone elementy kolumny maryjnej i źródła wodnego w nowej formie, domknięte są kompozycyjnie miejscem na lokalizację instalacji artystycznej. Funkcje układane są centrycznie wokół owalnego placu i wydzielone drzewami i pasami zieleni. Dynamika układu została subtelnie podkreślona w posadzce, a gradacja wysokości drzew nadaje przestrzennej formy płaskiej dotychczas płycie rynku.

Zarys dawnych parceli i zabudowań sąsiadujących z rynkiem, został podkreślony w formie zieleńców o bujnej roślinności. Miejsca styku funkcji o całkowicie odmiennym charakterze, zyskały dzięki temu bufor, separujący widocznie różne strefy funkcjonalne.

Dla usprawnienia ruchu pieszego zaprojektowany został trakt w postaci tzw. trasy wolnej od przeszkód, przeznaczony do wygodnego chodzenia.

System placów, zieleni i ciągów pieszych zdynamizowany jest i zespojony przebiegiem wyprofilowanego obniżenia w terenie, promieniście rozchodzącego się od dawnego źródła (w historycznym przebiegu), kierującego wodę opadową w stronę roślinności.

Wprowadzony podział funkcjonalny na poszczególne strefy sprawia, iż układ przestrzenny stał się dopasowany do skali człowieka, a jego użytkowanie intuicyjne.

Program funkcjonalno-przestrzenny

-Podział na strefy i place

W obszarze opracowania znajdują się tereny o charakterze reprezentacyjnym jak i typowo użytkowym. Sąsiedztwo funkcji o całkowicie różnej randze, czy też zastosowaniu zostało w projekcie rozdzielone za pomocą wyznaczeń w posadzce lub poprzez zieleń. Przy kamienicach zastosowany jest pas drobnej kostki jako strefa użytkowa, w której znajdują się wejścia do lokali, nad którymi zostały umiejscowione markizy, w nawiązaniu do historii. Do pasa z kostki przylega tzw. szpilkostrada, czyli deptak stworzony tylko dla pieszych. Reprezentacyjny charakter ciągu podkreślony jest poprzez zastosowanie płyt kamiennych jak i sąsiedztwo pasa zieleni z drzewami oraz miejscami do siedzenia. Po drugiej stronie szpalery zlokalizowana jest strefa pieszca, w której wyznaczone jest miejsce na lokalizację ogródków sezonowych czy straganów jarmarkowych. Pomiedzy centralnym placem przy kolumnie maryjnej, a pasem przeznaczonym na sezonową gastronomię/handel, projektowany jest ciąg pieszo-jezdny, po którym dozwolone jest wjechanie samochodów uprzywilejowanych i służb. Środkowy plac w nawierzchni żywiczno-mineralnej, służy przede wszystkim rekreacji. Zlokalizowane są tam meble miejskie jak i elementy artystyczne. Ponadto wprowadzona została funkcja źródła wodnego z pompą, umożliwiającą zaczerpnięcie wody pitnej. Od tego miejsca prowadzona jest wyprofilowana posadzka, umożliwiająca kierowanie wody opadowej w stronę zieleni.

W centralnej części zastosowana została przepuszczalna dla wody posadzka, jak i nasadzenia drzew. Szczególnie w sezonie letnim doceniona powinna być przyjemna temperatura wodno-zielonego placu.

Deptak ulicy Długiej łączy się z projektowaną na rynku „szpilkostradę” będąc zarazem kontynuacją rekreacyjnego ciągu. Strefa wygodnego chodzenia – tzw. trasa bez przeszkód, ważna jest w kontekście użytkowania osób z niepełnosprawnością np. niedowidzących, stąd w pasie nie znajdują się żadne elementy przeszkadzające (takie jak studzienki, elementy wystające itp.). Zastosowany materiał daje równą i nieśliską nawierzchnię ułatwiającą poruszanie się z wózkiem czy walizką.

Place znajdujące się na terenie opracowania (pl. Dominikański i przy ul. Nowej) o podobnych uwarunkowaniach, zaprojektowane są w sposób dający bufor pomiędzy strefami sacrum i profanum. Strefa kościoła św. Jakuba oddzielona jest od wejść do klatek schodowych zieleńcami, co daje niezbędny dystans pomiędzy tak różnymi funkcjami, jak i podnosi rangę samego kościoła, dając mu odpowiednie przedpole.

Na łączeniu stref (rynek, bloki mieszkalne, kościół, targowisko) projektowane jest miejsce spotkań sąsiedzkich oraz miejsce potencjalnego wzmocnienia rekreacyjnego charakteru przestrzeni rynku, wzbogacone o bardziej przystępne rozrywki tj. szachy miejskie, czy stół sąsiedzki. Stół służyć będzie warsztatom czy innym inicjatywom miejskim o lokalnym i ponadlokalnym znaczeniu.

Przed kościołem św. Jakuba od strony rynku planowana jest przestrzeń wolna od urządzeń, wyposażona jedynie w subtelne oświetlenie. Przy tym placu projektowana jest strefa lokalizacji wystaw artystycznych i umiejscowienia choinki bożonarodzeniowej jako spajające funkcje rekreacyjne i obrzędowe.

-Komunikacja i zaopatrzenie lokali

Układ komunikacyjny na rynku jest zaprojektowany głównie pod ruch pieszy. Wytyczone zostały ciągi piesze zlokalizowane na przedłużeniu łączących się z rynkiem ulic oraz ciąg pieszo-jezdny wokół centralnego placu.

Po owalnie prowadzonym ciągu, dopuszczona jest komunikacja kołowa wyłącznie dla ruchu samochodów obsługi lokali (w wyznaczonych godzinach) jak i samochodów uprzywilejowanych i służb. Ciąg ten nie wyróżnia się posadzką uliczną, jedynie szerokość zdradza jego zastosowanie jako ciągu mieszanego.

Brak kontynuacji trasy rowerowej z ul. Odrzańskiej, skłonił nas do przełożenia ruchu rowerowego w ciąg ulicy i niewyznaczanie trasy w chodniku. Lokalizacja stojaków na rowery w każdym z naroży rynku jak i przy usługach, ułatwia jego zostawienie w dogodnym miejscu.

Ruch pieszy dominujący na rynku, podzielony został na dwie części- trakt pieszy (szybki) w gładkiej i pozbawionej wszelkich przeszkód nawierzchni, oraz strefa ruchu wolniejszego (spacerowego) przedzielona ogródkami gastronomicznymi.

Rozwiązania urbanistyczno-architektoniczne

-Kompozycja

Dominanta znajdująca się na środku płyty rynku, determinuje układ kompozycyjny jako centralny, z widocznym wskazaniem najważniejszego jego elementu. Kompozycja placu skoncentrowana jest na stworzeniu przedpola dla zabytkowej kolumny jak i odpowiedniego jej podkreślenia. W tym celu odtworzony jest historyczny układ owalnego szpaleru drzew. Kształt owalu powielany jest w posadzce, by dalej przybrać formę prostokreślną, wpisaną w układ pierzei rynku. W ten schemat wprowadzona jest kolejna warstwa historyczna, w postaci interpretacji rorkastli w formie źródła, jak i rozprowadzenia wody po trasie dawnego wodociągu miejskiego. Relikty w nowej formie stylistycznej, przypominają zasadnicze zagospodarowanie rynku.

W przestrzeniach sąsiadujących z rynkiem roślinność została zaprojektowana w formie zieleńców odnoszących się do dawnych obszarów zabudowy, m. in. przy kościele NMP czy pl. Dominikańskim. Stanowi to ważne odniesienie do historii, jak i wpisuje się w nowe trendy projektowania uwzględniające redukcję szczelnych posadzek w przestrzeniach publicznych. Zabiegi te stosowane są w miejscach stykania się stref o różnym przeznaczeniu, łagodząc ich często odmienny charakter bądź rangę (np. przy bloku mieszkalnym w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła).

Koncentryczność układu podkreślona jest poprzez zbiegające się kierunki, subtelnie wykazane w posadzce jako zabieg dynamizujący perspektywę. Drugi szpaler drzew flankuje obszar zlokalizowany centralnie dodając mu rangi. Równocześnie stanowi oddzielenie obszarów o innej funkcji (deptak pieszy od strefy ogródków gastronomicznych).

Ważny i jak dotąd dobrze zachowany wgląd na kościół pw. św. Jakuba od strony ul. Chopina został podkreślony posadzką i oświetleniem, tym samym zabezpieczając cenny widok przed lokalizacją elementów zaburzających.

Pionowa oś elementów, której środek stanowi kolumna maryjna, została odtworzona poprzez dodanie na dwóch końcach owalnego placu ww. rorkastli w nowej formie oraz strefy pod mniejszy monument czy instalację artystyczną o dużych walorach estetycznych.

Deptak wzdłuż ul. Długiej został wcielony do kompozycji rynku jako kontynuacja ciągu promenadowego w jednej nawierzchni (z płyt granitowych). Podobny zabieg zastosowany jest przy połączeniu rynku z targowiskiem miejskim.

Przed Kościołem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny zastosowany został zabieg odtworzenia dawnych zarysów zabudowy formą zieleńców, z centralnie usytuowanym wejściem.

Pomnik arcybiskupa Gawliny stojący na narożu przy bloku został przeniesiony zgodnie z zapisami MPZP. Przestrzeń ta domknięta poprzez szpaler drzew, nawiązuje do dawnych parcelacji jak i pozwala na utworzenie placyku. Miejsce to rangą nie było odpowiednie dla lokalizacji pomnika, stąd decyzja o jego przesunięciu.

-*Tworzywo*

Rozwiązania architektoniczne to głównie zastosowanie podziałów w posadzce wraz ze stałymi elementami wyposażenia oraz wprowadzenie zieleni. Elementy przewidziane w projektowanej przestrzeni są unormowane. Drzewa i zieleń traktowane są jako najważniejszy element urządzający place jak i ciągi komunikacyjne. W zależności od miejsca, stanowią one podkreślenie lub odgródkowanie stref. Aranżacja posadzek z podziałem na wielkość elementów i sposób ich ułożenia, dają subtelny informację na temat organizacji przestrzeni. Uprzywilejowany jest ruch pieszy prowadzony po maksymalnie równej posadzce z dużych płyt kamiennych. Wykończenie elementów przy budynkach wykonane jest za to z drobniejszej kostki pozwalającej dopasować się do nieregularnych kształtów. Projektowana pośredniej wielkości kostka (rekomendowane użycie istniejącej) układana jest na 2 sposoby i stanowi formę jednoczącą wszystkich użytkowników z jednoczesnym wskazaniem poszczególnych stref.

Wyposażenie przestrzeni stanowią elementy łagodnie wpisujące się lekki charakter rynku. Meble w postaci ławek nawiązują do zastosowanych na placu Długosza, a meble w środku centralnego owalnego placu, korespondują z jego formą.

-*Estetyka*

Kolorystka posadzki rynku i zastosowane materiały nawiązują do otoczenia. W posadzkach wprowadzone są odcienie szarości poprzez zastosowanie kamienia granitowego, a meble miejskie projektowane są z dobrej jakości betonu architektonicznego oraz drewna. Dotychczasowe kontrastowe zestawienia kostki bazaltowej i granitowej szczególnie w obrębie wykończenia elementów infrastruktury, zastąpione jest wykorzystaniem niuansów kolorystycznych i różnych faktur. Ważny jest sposób układania kostki i dopasowania elementów, stanowiący elegancki detal. Proste formy elementów wyposażenia mają za zadanie jedynie dopełniać kompozycję, a nie ją stanowić.

Zasady kształtowania elementów wyposażenia w obrębie centrum Raciborza powinny być szczegółowo opisane i stosowane. Rozmiar ogródków dostosowany powinien być do pasa szerokości 5 m, bez użycia własnych posadzek, podestów oraz zadaszeń. Parasole i markizy stosowane w rynku powinny być wizualnie i kolorystycznie spójne (proponowany piaskowy). Forma i wielkość budki jarmarkowej wpisywać się ma również w pas ogródków- preferowany wymiar standardowy to 3m x 2m. Kolorystyka straganów powinna być jednolita i stonowana. Forma siedzisk i stolików gastronomicznych może mieć już indywidualny charakter w zależności od wystroju lokalu.

Nasadzenia roślin bazują na jednym katalogu zbioru roślin i nie obejmują nasadzeń roślin cebulowych ani wymagających corocznego sadzenia. Proponowane są gatunki rodzime i/lub odporne na ciężkie warunki miejskie oraz suszę. Nie zalecane są gatunki owocujące, szczególnie mogące zabrudzić posadzkę. Rekomendowane jest rozszerzenie różnorodności gatunkowej. Zastosowane są grupy roślin stanowiące bioróżnorodny zestaw dający maksymalnie zadawalający i uzupełniający się system naturalny- również wizualnie.

Wewnętrzny szpaler drzew, który biegnie po owalu jest widocznie niższy od zewnętrznych, dając wrażenie gradacji oraz nie zasłania kolumny będącej najważniejszą dominantą na placu. Przy kościołach zastosowany został zabieg oświetlenia ich lampami posadzkowymi, co ma za zadanie podkreślić ich rangę oraz nadać lekkość architekturze. Proponowane jest utworzenie parku kulturowego zgodnie z inicjatywą Urzędu Miasta w Raciborzu.

Rozwiązania techniczne i materiałowe

Optymalizacja dobranych rozwiązań, oznacza wykorzystanie materiału kamiennego z obecnej posadzki oraz maksymalne użycie istniejącej podbudowy.

Aby rozróżnić materiał na ciągu pieszym i strefie ogródków, projektowane jest inne wykończenie i ułożenie kostki granitowej. Jest to układ równoległy lub z przesunięciem oraz szlifowanie lub płomieniowanie kostki, dające całkiem odmienny wygląd temu samemu materiałowi. W centralnej części placu zastosowana jest przepuszczalna posadzka żywiczo-mineralna, jak i przepuszczalna podbudowa. Tam gdzie nie jest przewidziany ruch kołowy proponowane jest zmniejszenie grubości podbudowy.

Projektowane drzewa sadzone są w specjalnym podłożu strukturalnym uniemożliwiającym zginięcie korzeni. W przypadku występowania sieci podziemnych planowane jest zastosowanie mat antykorzeniowych. Aby zabezpieczyć instalacje przed przerostem bryły korzeniowej wprowadzony jest system nawadniania szpalerów oraz ich napowietrzania. Gleba przysłonięta jest roślinami okrywowymi lub warstwą zrębków, aby uchronić ją przed nadmierną ewapotranspiracją. Rozwiązania te mają na celu zminimalizowanie zabiegów pielęgnacyjnych przy utrzymaniu zieleni oraz zapewnieniu im najlepszych warunków do wzrostu i życia.

Stosowane są materiały w nawiązaniu do użytych w obrębie centrum miasta tj.: drewno, kamień, stal, beton.

Elementy betonowe będą prefabrykowane z betonu architektonicznego o małym uziarnieniu i gładkiej powierzchni.

Projektowane wyposażenie jest jednolite i wybrane z katalogu gotowych elementów. Parametry wykorzystanych materiałów będą szczegółowo dobrane na etapie projektu wykonawczego.

Instalacja kanalizacji przebudowana jest w zakresie kanalizacji deszczowej i usunięcia korytka odwadniającego oraz przesunięcia studzienek. Przebieg instalacji oświetleniowej pozostawiony jest bez zmian, jedynie projektowane są podpięcia nowych lamp do istniejących obwodów.

Rozwiązania proekologiczne

-Rozszczelnienie nawierzchni

Projektowana redukcja nawierzchni uszczelnionych i nagrzewających się, ma za zadanie zmniejszyć uciążliwość zjawiska wyspy ciepła. Zwiększenie udziału powierzchni biologicznie czynnej (o ok. 750 m²) i nawierzchni przepuszczalnej (o ok. 1000 m²) pozwala efektywniej wykorzystać wodę opadową na miejscu oraz opóźnia jej spływ do kanalizacji. Zastosowanie różnorodności gatunkowej i stworzenie bioróżnorodnego środowiska ustabilizuje warunki i mikroklimat w obrębie poszczególnych grup zieleni. Zadarnianie roślinami okrywowymi zminimalizuje zjawisko ewaporacji oraz wysychania gleby. Zastosowanie warstwy zrębków w obrębie drzew, zwiększy udział próchnicy w glebie i ją spulchni.

-Nawadnianie

Ważnym aspektem ekologicznym jest kierowanie wody opadowej w stronę zieleni oraz zastosowanie rozwiązań nawadniających i napowietrzających korzenie drzew. Woda opadowa kierowana profilami naziemnymi jak i podziemnymi, o kształcie nawiązującym do przebiegu wodociągu miejskiego, płynąc będzie w kierunku zieleńców podlewając je. System nawadniania zoptymalizuje pielęgnację roślin, a co za tym idzie koszty z tym związane.

Zastosowanie gleby strukturalnej ułatwia kontrolowany wzrost korzeni drzew jak i zabezpieczy je przed zgniataniem.

Skupienie się na wyborze gatunków odpornych na zanieczyszczenia takich jak np. klon, platan klonolistny czy brzoza stanowi bazę doboru drzew. Uzupełnienie roślinności gatunkami rodzimymi szerzyć będzie wiedzę nt. ekologii jak i stanowić będzie stabilne środowisko naturalistycznych zieleńców.

Stosowanie roślin okrywowych ograniczających konieczność pielęgnacji oraz koszenia, jednocześnie zabezpieczy glebę przed wysuszeniem. Zastosowanie trawników jest ograniczone ze względu na ich wysokie zapotrzebowanie na wodę oraz konieczność koszenia.

-Recykling materiałów

Wykorzystanie materiałów pochodzących z rozbiórki istniejącej nawierzchni zmniejsza nie tylko koszty, ale także ślad węglowy.

Proponowane jest stosowanie lokalnego materiału, w tym szkółkarskiego i bazowanie na dostępnych gatunkach (nie egzotycznych czy trudnych do zdobycia).

Zrównoważony rozwój miasta polega na dostosowywaniu przestrzeni do zmian klimatu, jak i stworzeniu optymalnych warunków do życia wszystkim jego mieszkańcom. Strefa centralnego placu w nawierzchni przepuszczalnej z drzewami po obwodzie oraz źródłem, jest miejscem wytchnienia i

schronienia od letnich upałów i poidłem dla różnych gatunków zwierząt. Nowa zieleń stanowi nie tylko cień, ale też dom dla ptaków i owadów.

Prostota zastosowanych rozwiązań oraz ich uniwersalność jest elementem możliwym implikowanie ich w innych rejonach miasta, co znaczenie optymalizuje proces adaptacji do zmian klimatu. Sprawdzone grupy zieleni, rozwiązanie ich nawadniania czy redukcja koniecznych do